

## Nieuwrealisme in Nederland en Vlaanderen

### Neodadaïstische en nieuwrealistische tendensen in de poëzie

#### (jaren zestig)

#### 1. De jaren zestig: politiek en kunst

- consumptiemaatschappij en contestatiebewegingen
- het fenomeen van de happening
- C.B. Vaandrager, H. Sleutelaar en Armando: pleidooi voor 'permanente revolutie' readymades en (neo)dadaïstische experimenten
- Provo (Amsterdam, 1965-voorjaar 1967) en internationaal studentensyndicalisme  
Herbert Marcuse, *Eros and Civilisation, The Onedimensional Man*  
Frankfurter Schule (T. Adorno, W. Benjamin)
- democratiseringstendensen; defictionalisering (docuroman, fiction)

#### 2. Nieuwrealistische poëzie in Nederland

- *Gard Sivik* (1957: H. Sleutelaar, C.B. Vaandrager; 1964: "een nieuwe datum in de poëzie")
- Zestigers en Vijftigers  
Armando: "Die Vijftigers, dat waren toch bohémiens, waardoor een groot deel van de realiteit hen ontging, een groot stuk rijkdom."  
Armando: "Niet de Realiteit be-moraliseren of interpreteren (ver-kunsten), maar intensiveren. Uitgangspunt: een consequent aanvaarden van de Realiteit. Interesse voor een meer autonoom optreden van de Realiteit, al op te merken in de journalistiek, tv-reportages en film. Werkmethode: isoleren, annexeren. Dus: authenticiteit. Niet van de maker, maar van de informatie. De kunstenaar, die geen kunstenaar meer is: een koel, zakelijk oog. 'Poëzie' als resultaat van een (persoonlijke) selectie uit de Realiteit."
- *Barbarber* (1958-[1971]): 'tijdschrift voor teksten' (verstechnieken, "barberisme", K. Schippers (G. Stigter, 1936) en J. Bernlef (H.J. Marsman, 1937), "révolution du regard", kijkpoëzie, verwantschap met W.C. Williams, E. Bishop, M. Moore)  
**J. Bernlef en K. Schippers**, *Een cheque voor de tandarts* (1967): a-politieke dadaïstische verwanten  
Het voorbeeld van M. Duchamp – "een koel wetenschapsman, een praktische observator" (Nouveaux Réalistes, Pop Art)  
poëzie: "ding onder de dingen, een verbruiksartikel"  
'koele' noterende poëzie "waarbij de waarde van de observatie door de originaliteit van de gezichtshoek, het idee werd bepaald"
- *Gard Sivik/De nieuwe stijl* (1965-1966) – **Armando** (H.D. van Dodeweerd, 1929)  
Zeroïsme (de Nul-beweging): (anti)schilderkunstige ontwikkelingen  
Radicaal ('subjectloos') neorealisme

“isoleren en annexeren van fragmenten uit de Realiteit”, cf. agrarische en bokscyclus (resp. 1962 en 1965) van Armando, ‘Kanker-cancer-Krebs’ van H. Verhagen  
Armando en H. Sleutelaar: *Aanwijzingen voor de pers* (1966): “Niet de fictie, maar de realiteit dient tot kunst te worden verklaard”  
Ontpersoonlijking, depoëtisering van de kunst/poëzie

### 3. Nieuwrealistische poëzie in Vlaanderen

- **Roland Jooris:** van ‘kijkpoëzie’ naar ‘verdwijnpoezie’  
Nieuwe Visie/Nieuwe Beelding: poëzie en plastische kunst (R. Raveel, R. de Keyser, E. Elias en R. Lucassen)  
“More is less” (Bauhaus-architect M. van der Rohe)  
*Gedichten 1958-78: Bluebird* (1958), *Een consumptief landschap* (1969), *Laarne* (1971), *Het museum van de zomer* (1974) en *Bladstil* (1977)  
“Wegnemen/schrijven is wegnemen” (in ‘Minimal’, *Het museum van de zomer*)
- **Analyse van de NRP in Vlaanderen**  
Verschillen tussen NRP in Nederland en Vlaanderen:  
geen spontane groepsvorming, individuele dichters (H. de Coninck, P. Lasoen, D. van Ryssel, J. Vanriet)  
geen programmatische teksten  
geen extreme varianten (anoniem informatisme)  
*Ruimten* (1961), *Yang* (1963), *Kreatief* (1966) en *Revolver* (1968)  
L. Wenseleers, *De poëzie is niet meer van gisteren* (1972) en J. Vanriet, *Omtrent de werkelijkheid. Fotojoernaal* (1974)
- Concrete poëzie (poesia visiva, P. de Vree, M. Insingel)
- Geëngageerde poëzie (democratisering, kritische functie van kunst): S. van den Bremt, H. Claus, P. Snoek, H. Van den Waarsenburg  
Nonbookpoetry, Poëzie in Carré (28 februari 1966), protestsong (Bob Dylan, Joan Baez, Leo Ferré) – ontwikkeling naar de parlandistische poëzie van zeventig

### Beknopte bibliografie

Hugo Brems, *Altijd weer vogels die nesten beginnen*, Bert Bakker, Amsterdam, 2006, p. 162-369.

Hugo Brems en Dirk de Geest, *‘Opener dan dicht is toe’. Poëzie in Vlaanderen 1965-1990*, Acco, Leuven, 1991.

Geert Buelens, *Van Ostaijen tot heden. Zijn invloed op de Vlaamse poëzie*, Vantilt/KANTL, Nijmegen/Gent, 2001, p. 955-1006.

Lionel Deflo, *Nieuw-realistische poëzie in Vlaanderen. Een documentaire bloemlezing*, Orion, Brugge, 1976 [= derde druk, druk 1: 1970].

Dirk de Geest en Stefaan Evenepoel, ‘Nieuw-realistische poëzie in Vlaanderen. Ontstaan, doorbraak en profilering van een literaire beweging’, in: *Spiegel der letteren* 34 (1992) 1, p. 1-88.

Stefaan Evenepoel, *Bloemlezing uit de poëzie van Roland Jooris*, Poëziecentrum, Gent, 1997, p. 7-64.

Yves T’Sjoen, *De goudvelver. Over het lezen van poëzie*, Lannoo/Atlas, Tielt/Amsterdam, 2005, p. 156-166.

## **Bloemlezing**

### **(1) K. SCHIPPERS**

#### **HARTEN JAGEN**

[...]

Zo kan een café vol of leeg zijn,  
kan het vijf dagen regenen  
of een week lang om de dag,  
zijn er soms drie bolhoeden in een straat te zien,  
of geen  
of een,  
vreemd blijft het.

### **(2) ARMANDO**

de machine is uitgerust met 4 harkborden  
de machine heeft 3 luchtbandwielen  
de machine werkt ook met 3 groepen van 2 borden  
  
de machine vraagt weinig onderhoud  
de machine werkt zeer schoon

Uit: 'agrarische cyclus' (1965)

### **(3) ROLAND JOORIS**

#### **MINIMAL**

Vogel wipt

Tak kraakt.

Lucht betreft.

Bijna niets

om naar te kijken

en juist dat

bekijk ik.

Uit: *Het museum van de zomer*, 1974

#### (4) ROLAND JOORIS

sinds duchamp

is alles lyrisch

geladen:

metselaars die in

hun handen spugen, een

reproductie van breughels

boerenbruiloft of

van goghs bloemen, een

stuk sanitair, een

plastic bloem of een

vuilnisbelt;

een reclameblad in

de ochtend lijkt wel

een ready-made

een door stoffig zonlicht

ontwaakte slaapkamer

wordt een environment

en het slordige luchtige

ontbijt in de keuken

een overgetelijke

happening;

elke dag

zoveel metaforen  
men loopt er losweg  
in rond als in een  
doordeweekse morgenstond  
wat rommelig in zichzelf  
verloren, terwijl men  
even lyrisch nog  
een metafysisch plasje  
maakt in het scghilderij  
van een landschap met  
koe, hoeve en volrijp  
koren.

Uit: 'Schilderijen, situaties, environments' (in: *Het museum van de zomer*, 1974)

## (5) ROLAND JOORIS

### APPEL

men bijt nooit in het  
woord appel, maar in je  
verbeelding doe je  
het soms

zodat men een appel  
ziet in een woord  
maar welke?

is het die zachte  
cirkel met links een  
beetje rood en verder  
wat groen en wat  
geel, stil en zwijgend  
op een harde lijn  
van potlood of van  
een tafelblad?

APPEL, een woord  
op papier

**(6) ROLAND JOORIS**

**SCHRIJVEN**

Wegnemen

schrijven is

wegnemen,

waardoor

ik enkel nog

een baksteenrode

bloempot

op het raamkozijn

laat staan

en valavond

als met potlood

een hoek

van de kamer

zie vullen.



**(7) ARMANDO**

**Cyclus 'BOKSERS'**

voor sleutelaar

heeft nelis een glazen kin?

priem hem precies op z'n strot

godverdomme geen asem meer

, een schijnstootje een paar plaagstootjes

ik kom van links hij komt van rechts

ik ga binnendoor ik pak 'm,

hij gaat op z'n kont voor 3 rojen,

zeg: maak m'n handschoen los. water.

zegt: toon zelfbeheersing.

zeg: maak m'n handschoenen los. water.

zegt: toon zelfbeheersing.

zeg: krijg de kelere-kanker met je zelfbeheersing. water.

**(8) J. BERNLEF**

**POEZIE DOET PIJN**

de bakker vult zijn brood met brood

hij twijfelt noch

aan de vorm

noch aan de inhoud: er is geen brood

dat niet bestaat

terwijl jij slaapt denk ik: jij

slaapt terwijl ik

denk

voel het verschil: jij slaapt

niet zonder mij

er is een schoorsteenmantel met

een klok erop

een ingelijst portret

en helemaal links een kam: er is

een schoorsteenmantel in mijn hoofd

waaraan

ik

mij

nu

stoot